

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ՏՂՈՒ ՀՈԳԻ

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

(ԽՏԱՅՈՒԱԾ)

Բ. Տ Կ Կ Գ Ր Ո Ւ Ք Ի Լ Ը

ԳՐԱԴԱՐԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՂԲԻՒՐ»Ի

ՏՂԱՍ

Տաք, խոնաւ օդով բացուեցաւ այն առաւօտը, որուն յետ-
միջօրէին* տղաս շրջանաւարտ պիտի ըլլար Պրոփլիսի իրա-
ւագիտական* վարժարանէն: Մենք ամբողջ ընտանեօք որո-
շած էինք ներկայ ըլլալ տարեփակի այդ հանդէսին, ու առիթ
չէինք փախցնէր ասոր-անոր ըսելու, թէ՛ «Շարաք օր, կէսօրէ
էտք, տունը պիտի չըլլանք, Հայկազին շրջանաւարտութեան
հանդէսին պիտի երթանք»: Ու եթէ մեր բարի բախտէն դէմի-
նը հարցնէր, թէ ի՞նչ վկայական պիտի առնէ, հպարտութեամբ
կուրծքերնիս ուռեցուցած, բայց կեղծ անտարբերութեամբ (իբր
թէ բան մը չըլլար պատահելիքը) կ'ըսէինք.

- Մեր տղան լոյրը (փաստաբան) պիտի ըլլայ:

Այն ատեն, դէմինը աչքերը կը բանար, ու մեր անտարբե-
րութենէն ապշած՝ կ'ըսէր.

- Ուրե՛մն... աչքերնիդ լուսեկէն՛մ, *հաւու նա՛յս...*

- Շնորհակալ ենք, տարոսը ձերինին...

Հրաւիրատոմսերը ապահոված էինք հանդիսութեան կա-

*Յեզմիջօրէ Կէսօրէ էտք: - Իրաւագիտական Օրէնքի ու օրէնքներու գի-
տութեան հետ կապ ունեցող:*

բենալ ներկայ ըլլալու համար: Օր մը առաջ ալ, կինս ու աղ-
ջիկս վարսայարդարին* գացին, ու զիս ալ դրկեցին սափրի-
չին, որ մազերս կարգի դնէ:

- Ատ ձեռով եթէ գաս՝ քեզ ներս չեն առներ,- ըսին:

- Չես ի՞նչ ունի որ...

- Արեւելքցի տերվիշի կը նմանիս:

Լաւագոյն հագուստներս արդուկելու դրկեր էին, ու կաս-
կարմիր փողկապ մը գներ էին, որ այդ օրը գործածեմ:

Երկար տարիներ, կրթութեանս, դաստիարակութեանս հոգ
տանողը, վրաս գիշեր-ցերեկ խօսողը կինս էր: Հիմա տղաս ու
աղջիկս միացած են իրեն, եղած են երեք... Երբ վիճելի* հարց
մը քուէի դնենք, կորսնցնողը, երեքի դէմ մէկով, միշտ ես եմ:

Այնպէս որ հանդէսի երթալու բոլոր կարգադրութիւնները ի-
րենք ըրին: Նոյնիսկ որոշեցին, թէ աւարտէն ետք ո՞ր ճաշա-
րանը պիտի երթանք՝ շնորհաւորութիւններու պատրուակով*
բաժակ մը բան ճնկելու, զովանալու...

Ըսի, որ տաք ու խոնաւ էր օդը, եւ ես, դեռ կէսօր չեղած ու ի-
րական տաքը չսկսած, կը տառապէի*:

- Փողկապ չդնեմ, բաց օձիք շապիկ մը հագնիմ՝ չը՞լլար,-
ըսի, հրաման ուզող աշակերտի աղաչող ձայնով:

» Ասանկ օրո՞վ... ի՞նչ կ'ըլլայ, մի՛ վախճար, չես մեռնիր,-
ըսաւ կինս վճռական* շեշտով:

Ի՞նչ ընէի, քուէի՞ դնէի... Շահելու յոյս չունէի:

- Փա՛, եթէ չես ուզեր՝ մի՛ գար,- ըսաւ տղաս:

- Խե՛նք ես. քսան տարի է՝ այս օրուան կը սպասէի, մեռ-
նիլս ալ գիտնամ՝ ետ չեմ մնար:

- Դուն գիտես: Գաս, չգաս՝ կ'առնեմ վկայականս:

- Գիտեմ, կ'առնես: Բայց ես չեմ տեսներ առնելդ...

Վարսայարդար. Մազ շտկող, սափրիչ: - Վիճելի. Վէճի առարկայ, այս կամ այն ուղղութեամբ որոշուելիք: - Պատրուակ. Կեղծ պատճառ: - Տառապիչ. Զարչարուիլ: - Վճռական. Կտրուկ, վերջնական:

Հազար երկու հարիւր շրջանաւարտներ, իրենց ազգականները, բարեկամները, ծնողները ողողած էին* շէնքին բակը, մուտքի սանդուխները եւ մօտակայ փողոցները: Ոստիկանները, հոս ու հոն վազելով, հազիւ կը յաջողէին անցորդներու եւ կառքերու երթելեկին համար նեղ ճամբայ մը պահել:

Վերջապէս, սրահին դռները բացուեցան, ու մարդկային հեղեղը* հոսեցաւ ներս: Մեր չար բախտէն, սրահին օդը գովացուած չէր, ու շուտով մարդկային արտաշնչումներով, ծաղիկներու բոյրով ու կիներէն յորդող անուշահոտութեամբ լեցունեցաւ, ողողուեցաւ, ծանրացաւ:

Թմրութիւն եկաւ վրաս: Աթոռիս վրայ քիչ մը երկնցած, աչքերս գոց, կէս-քուն-կէս-արթուն՝ սկսայ յիշել ու երազել:

*
* * *

Յիշեցի մեր ամուսնութեան օրը: Պսակին ներկայ էին որբանոցի* նախկին ընկերներս միայն: Ո՛չ հայր, ո՛չ մայր, ո՛չ եղբայր. ո՛չ իսկ մօտաւոր մէկ ազգական: Թուրքերը զիս այդ բոլորին կարօտ ձգած էին...

Ապա յիշեցի, անշուշտ, մանչուս ծնած օրը, եւ վախերս ու կասկածներս՝ զինք գիրկս առած՝ հիւանդանոցէն տուն բերելու ետք: Վրան նայելով՝ հոգիս յուսահատութեամբ կը լեցուէր: Փակ աչքերով, ուռած կոպերով, անօգնական, անհամակրելի* արարած* մըն էր: Լալ չէր գիտեր. անօթութիւնը արտայայտելու համար կը տքար եւ շրթունքներով օղին մէջ բաներ մը կը փնտռէր՝ միշտ ձեռքերը բռունցք ըրած...

- Նշանաւոր կծծի մը պիտի ըլլայ,- ըսի կնոջս:

- Ինչէ՞ն գիտես...

- Ափերը ամուր գոցած է:

- Ամէն երեխայ այդպէս կ'ընէ, բժիշկը ըսաւ:

Ողողելէ - Հեղուկով մը ծածկել, լեցնել: - *Հեղեղ* - Ջուրի ուժեղ եւ առատ հոսանք: - *Որբանոց*. Ծնողը չունեցող երեխաներ պահող վայր: - *Անհամակրելի*. - Ան՝ որ սիրուելիք չէ: - *Արարած*. Ապրող, շնչաւոր:

- Կաթ տուի՞ր. ծծել գիտե՞:
- Անշուշտ գիտե. խե՛նթ, ծծել չգիտցող պզտիկ կ'ըլլա՞յ:
- Այնքա՛ն անօգնական ու խեղճ է որ...
- Կը կարծեմ որ խուլ է,- ըսաւ կինս սրտաբեկ*:
- Ի՛նչ կ'ըսես... ձեր գերդաստանին* մէջ խլութիւն կա՞ր:
- Չկար:
- Մեր կողմն ալ չկար. ուրեմն մի՛ վախճար:

Ամիսը հազիւ վերջացած, սկսաւ ձայներ հանել ու խնդալ իր ճանչցած ձայներուն: Ախորժա՞կն ըսես, չափ չունէր: Կե-
րածն ալ, աւելի ճիշդ՝ խմածը - գոնե՛ր ներսը կենար... վերէն
մտածը վարի ծայրէն դուրս կուգար անմիջապէս: Շորերը
չորցնելու համար, տունին չորս կողմը չուաններ կապեցինք.
չոր՝ հիւրանոցը, շոր՝ ննջարանը, շոր՝ խոհանոցը...

Եօրը ամսու էր, երբ մինակը նստած՝ մինակը ուտելու հա-
կումներ ցոյց տուաւ: Բայց հարցը այն է, որ բերնին ճամբէն
անտեղեակ էր*. դգալը ականջին կը տանէր... Նոյն ատեն-
ներն էր, որ չորս ոտքով քալելու սկսաւ, ինչպէս եւ ամէն ձեռ-
քը անցած բան ծամել ու նետել...

Ապուշ չէր, բայց խելացի ալ չէր: Լալու եւ խնդալու տար-
բերութիւնը չէր գիտեր. իրարու կը խառնէր... Յետոյ՝ բերնէն
ջուրեր վազել սկսան: Կզակը միշտ կարմրած էր ու քաց:

- Առաջ միայն վարի ծայրէն կը քրջէր, հիմա՝ վերէն վա-
րէն,- ըսի օր մը մօրը:

- Չար փափան քեզի համար ինչե՛ր կ'ըսէ կոր,- ըսաւ մայրը,
եւ ամուր-ամուր սեղմեց զինք կուրծքին:

Յանկարծ գիշերուան քունը փախցուց. արթորներէն առաջ
արթննալով՝ լալ կը սկսէր:

Մրդաբեկ. Սիրող կոտորած, տխուր: - *Քերդասպան.* Իրարու ազգական
ընտանիքներու խումբ: - *Անպեղեակ ըլլալ.* - Լուր չունենալ:

- Ակռայ պիտի հանէ. քիչ մը օդի՝ քսեցէք լինտերուն*, - քե-
լադրեց հօրաքոյրը:

- Խե՞նք է, ի՞նչ է, - բողոքեցի ես:

- Դուք խօսքս մտիկ րբէք, քանի մը կաթիլ ալ կաթին մէջ
դնելով խմցուցէ՛ք, - քեւադրեց տարեց կինը:

Ըրինք: Խաղաղեցաւ*: Նոյնիսկ օդիին մէջ թաթխուած մա-
տը ախորժակով ծծել սկսաւ:

*

* *

Վերն ու վարը երկ-երկու ակռայ հանած էր, երբ ոտքի ելաւ:
Քիչ մնաց տունը կործանէր*:

Երբ կ'արթննար՝ կ'ուրախանայինք. բայց քանի մը ժամ ետք,
երբ բաղնիքը տալէ ետք կը պառկեցնէինք՝ կրկին կ'ուրախա-
նայինք, որ տունը պիտի խաղաղի ու մենք պիտի հանգչինք:

Օր մը, կատուին պոչը քաշեց, ու քիչ մնաց, որ կատուն հա-
նէր իր աչքը: Կատուն «կորսնցուցինք» ու տեղը շուն մը առինք:
Բարի, հաւատարիմ ու համբերատար* շուն մը:

Երբ փողոցին համը առաւ ու դուրս վազել սկսաւ, շունը պա-
հապան ըրինք վրան:

Մաքուր օդն ու արեւը հրաշքներ գործեցին: Ծնած առեւնէն
երեք անգամ աւելի ծանր կը կշռէր հիմա:

- Եթէ այս ձեւ շարունակէ մեծնալ, շուտով փիղի մը չափ
պիտի ըլլայ, - ըսի օր մը մօրը, - զինք կը դնենք կրկէսի մը մէջ ու
վաստակովը՝ * կոնակնուս վրայ պառկած...

- Ա՛յ ուրիշ խենք բան կա՞յ միտքէդ անցընելու, - խօսքս ընդ-
հատեց ան բարկացած:

*Լինչը. Բերնին մէջ՝ ակռաները բռնող մասը: - Խաղաղիչ. Հանդարտիլ: -
Կործանել. Բանդել, փել: - Համբերատար. Բարի, չբարկացող: - Վաստակ.
Շահ:*

Կ'ուտէր օրը հինգ անգամ: Բարեբախտաբար, կերածները սող բաներ չէին. այլապէս պիտի սնանկացնէր* զիս:

Ահա իր ճաշացուցակը.-

Առտու, ժամը ուրիշ, գաւաթ մը կաթ ու մատին եղունգը: Վրայէն՝ քոյլ խաշած հաւկիթ մը (կէսը գոգնոցին վրայ), հացի միջուկ եւ դգալ մը ձկան իւղ:

Տասնին, քիթին ճամբով, սիսեռ մը, լուրիա մը կամ կոճակ մը: (Անգամ մը սիսեռը քիթէն հանելու համար՝ բժիշկը կանչել հարկ եղաւ:) Ասոր վրայ աւելցուցէ՛ք կօշիկի կապը, կտոր մը հացի կեղեւ, քիչ մը նարինջի հիւք եւ գոգնոցին պոչը:

Տասներկուրիցն՝ պնակ մը բրինձ-ապուր, որուն հեղուկ մասը խմելէ ետք, հատիկները մատներով մէկիկ-մէկիկ կը տանի բերանը կամ ականջը:

Երեքին՝ հում փաքաքէս մը, երկու կանանչ լուրիա եւ պանան մը:

Եօթնին, գոգնոցին միւս պոչը, շունին *պիսքուի*ներէն *պիսքուի* մը եւ քաուչուկէ օղակ-կապ մը:

Պառկած ատենն ալ՝ կէս թաշկինակ եւ միւս մատին եղունգը:

Աշնան, երբ պաղ հովերը փչել սկսան, բերինք զինք ներս: Մէկ շաբթուան մէջ, ինն անգամ երկրորդ յարկի սանդուխներէն վար գլորեցաւ*: Ի վերջոյ, այդ բանը այնքա՛ն սովորական դարձաւ, որ երբ հիւրեր ըլլային մեր տունը, ու անոր վար գլորուելուն յաջորդող վայնասունը* լսէին ու դող ելլէին, կինս կը հանդարտեցնէր զանոնք, ըսելով՝ թէ «*իրար մի՛ անցնիր, մանչս վար գլորուեցաւ. ինքնիրենը կ'ելլէ, քիչ մը կու լայ ու չայնը կը կորէ*»:

Սնանկանալ. Հարստութիւնը կորսնցնել: - Գլորիէ Ինքն իր վրայ դառնալով իյնալ: - Վայնասուն Աղաղակ, բարձրաձայն լաց:

Չորս տարեկան եղաւ: Առտու մը, արթնցաւ ու սկսաւ մեծ եռանդով* պատմել գիշերը տեսած մէկ երագը: Բառերն ու նախադասութիւնները, աճապարանքին մէջ, կ'ուտէր ու կը խառնէր իրար:

- Տղա՛ս, շո՛ւնչ առ, կամաց-կամաց պատմէ. չենք փախչիր, - ըսի գուարճանալով*: Իսկ երբ քիչ մը ետք՝ մութ մնացած մասի մը վրայ բացատրութիւն ուզեցի, խոշոր աչքերը լայն բացած՝ նայեցաւ ինծի ու ըսաւ զարմանքով.

- Փափա, ինչո՞ւ կը հարցնես. մոռցա՞ր, դո՛ւն ալ հոն էիր...

Նախաճաշեց եւ դուրս ելաւ: Երագին մէջ «հոն ըլլալու» մասին կը մտածէի ու կը խնդայի, երբ վերադարձաւ աճապարանքով. իր կողք, գիրուկ ափը բանալով՝ մէջէն որդ մը հանեց ու դրաւ հիւրանոցի սեղանին վրայ:

- Ծօ, առ ի՞նչ է. առ աղտոտ բանը ուրկէ՞, ինչո՞ւ ներս բերիր, - պռռաց մայրը վրան վազելով:

- Փլիհ՛՛գ, փլիհ՛՛իգ, անուշիկ մամաւ. դուրս մի՛ նետեր. բերի որ խաղալիքներս ցուցնեմ իրեն...

Այդ օրերուն էր, որ յայտարարեց, թէ Աստուած մեզ ստեղծեց*, որովհետեւ հետը խաղալու ընկեր չունէր:

Աշխարհի ու մարդկային կեանքի մասին՝ դեռ մինչեւ այսօր ես աւելի խելացի բացատրութիւն չեմ կրցած գտնել...

Իր երկու մեծ մոլութիւններէն* (վրան քրջել ու շատ ուտել) անշուշտ հիմա մնացած էր միայն երկրորդը. ե՛րբ եւ ի՛նչ որ տայինք՝ կ'ուտէր: Օր մը տուն եկաւ սոսկալի փորցաւով: Գոյնը նետած էր, ու գօտին չէր կապուեր:

- Տղա՛ս, չեմ բարկանար, ո՞ւր էիր, ի՞նչ կերար, - ըսի՝ վախցած իր վիճակէն:

Եռանդ. Խանդավառութիւն, ուժ եւ ուրախութիւն: - Զուարճանաչ - Հաճոյք առնել, խնդալիք գտնել (բան մը): - Սպեկո՛ճէ. Շինել, մէջտեղ բերել: - Մոլութիւն. Գէշ սովորութիւն:

- Ճիմիենց այգին գացինք՝ ձմերուկ կերանք,- ըստ հագիւ լացը գսպելով,- կուտերը հեռուն փչելու մրցումը ես շահեցայ, բայց փոքս կը ցաւի:

Կանչեցինք մեր ընտանեկան բժիշկը, որ դարմանէ փոքի ցար:

Կէս գիշերին, նստաւ անկողինին մէջ, ու յայտարարեց թէ «անօթութենէն կը մեռնի»:

Մայրը ելաւ, երկու հաւկիթով ձուածեղ* շինեց, հաց, կարագ, մեղր ու կաթ դրաւ առջելը, որ ուտէ կշտանայ ու «անօթութենէն չմեռնի»:

Այլ վարժուած ենք՝ քրոջը հետ ուտելիքի համար քրած իր կոնիներուն:

Անոնց վերջ տալու դիրութիւնն ալ գտած էինք ատեն մը, բայց չտեսց: Եթէ խնձորի մը շուրջ էր կռիւր, դանակ կու տայինք մէկուն, որ կիսէ. ու այդ պարագային՝ միւսը իրատունք կ'ունենար իր առնելիք կտորը առաջ ընտրելու:

Առաջին անգամներէն ետք, կիսելու առանձնաշնորհը* մեծսրտօրէն* քրոջը տուաւ, որ ընտրողը միշտ ի'նք ըլլայ:

*

* *

Ամառուան տաք օր մը, բաղի իր ընկերներուն հետ, լիմոնատ ծախելու սեղան մը շտկեցին:

- Շատ դրամ պիտի շահինք, փա՛,- ատետեց* ինծի:

- Իրա՞ւ:

- Եղածը ի՞նչ է որ. քիչ մը շաքար, քիչ մը լեմոն, քիչ մը սառելի շատ մը ջուր:

Մեր պարտէզի որքատունկի* հովանիին* դրուած սեղանը փոխադրեցին, դրին ճամբուն եզերքը: Վրան փռեցին թերթին

Չուածեղ, Տապկուած հաւկիթով կերակուր: - Առանչնաշնորհ. Միայն մէկուն տրուած իրատունք: - Մեծսրտօրէն. Վեհ եւ ազնիւ հոգիով: - Անպեղ. Բարի լուր տալ: - Որբպտունկ. Խաղողի տունկ: - Հովանի. Շուր:

կիրակնօրեայ քիւն գունաւոր էջ մը, իբր ծածկոց. շարեցին բաժակները: Լեւոն, շաքար, սառ եւ ջուր (ջուրը մեր տունէն տարին)՝ այս բոլորը խառնեցին իրարու, համը նայեցան, եւ շատ քաղցր գտնելով՝ տղաս դրկեցին որ քիչ մը ջուր ալ տանի, պահ ջուր:

Բաժակին երկու սէնք գին նշանակած էին: Մինչեւ կէսօր գործը գէշ գնաց, յաճախորդ չունեցան. բայց երբ կէսօրուան դադարի սուլիչը փչեց մօտակայ գործատան տանիքէն, եւ աշխատաւորները իրենց ճաշի ծրարներով դուրս ելան բացօթեայ* ճաշելու, յաճախորդները աւելցան: Չարմացայ տեսնելով՝ որ խմողը հաճոյքով կը սրբէ բերանը ու կ'երթայ դրկելու ընկերները, որ անոնք ալ գնեն... Տասը բոպէի մէջ, լիմոնատին կաքսան* պարպուեցաւ մինչեւ վերջին կաքիլը:

Տղաքը սեղանին վրայ պարպեցին սիկարի տուփի մը մէջ հաւաքած իրենց դրամը, եւ իրենց միջեւ բաժնելէ ետք՝ գացին մօտակայ անուշապահառին խանութը՝ «լիմոնատ խմելու»...

Ընթրիքէն առաջ, երբ սառնարան գացի՝ պաղելու համար հոն դրուած օդիի շիշէն բաժակ մը լեցնելու, շիշը չգտայ:

- Օդիին շիշը ո՞ր է, ի՞նչ եղաւ,- հարցուցի կնոջս:

- Հոն էր, ի՞նչ պիտի ըլլայ. ես չղպայ, չվերցուցի:

- «Հոն էր»ը ի՞նչ է... հոս բան չկայ, վերցուցած ըլլալու ես: Եկաւ քովս ու միասին փնտռեցինք: Շիշը չկար ու չկար:

Տղուս ու աղջկանս ալ հարցուցի:

- Ես լուր չունիմ,- ըսաւ աղջիկս:

- Ես ալ լուր չունիմ,- անոր ձայնակցեցաւ* տղաս,- ես մինակ սառին քով դրուած պաղ ջուրի շիշը առի՝ լիմոնատին մէջը լեցնելու համար, որովհետեւ լիմոնատը շատ անուշ էր:

Այն ատեն միայն ինծի համար յստակացաւ, թէ ինչո՞ւ գործաւորները լիմոնատը տասը բոպէի մէջ լմնցուցին, խմելէ ետք

Բացօթեայ. Անձամկ (տեղ): - Կաքսայ. Մետաղէ մեծ աման՝ կերակուր եփելու: - Զայնակցիչ. Խօսքով միանալ մէկուն, նոյն բանը ըսել:

իրենց պելսն ու շրթունքը ծծելով գացին ու իրենց ընկերները
որկեցին...:

*
* * *

- Գպրոցի տարիք հասնէր՝ ազատէինք,- ըսաւ օր մը մայրը:
- Ամէ՛ն,- արձագանգեցի* ես:

Առտու մը ելանք՝ մատը վիրակապերով փաթթուած տե-
սանք:

- Գիշերը մատիդ ի՞նչ եղաւ, պառկած տեղէն ելար՝ չարու-
քի՞ն մը ըրիր,- հարցուցի դող ելած:

- Երէկ գիշեր, երբ հնդիկները մեր տան վրայ յարձակեցան,
նետ մը դպաւ մատիս:

- Օ՛... Քանի՞ հատ էին, շա՞տ էին. ձիաւո՞ր...

- Երկու-երեք հարիւր հատ: Բոլորն ալ ձիաւոր:

- Ես, մայրդ, քոյրդ ո՞ր էինք,- հարցուցի, խորհելով որ կրնամ
զինք շփոթեցնել, սուտը բռնել:

- Երբ «վօ-վօ-վօ» պոռալով պատերազմի պարը սկսան
պարել եւ մեր տան շուրջը դառնալ, դուն գլովխդ պատուհանէն
դուրս հանեցիր եւ հրամայեցիր, որ երթան: «*Գացէք կորսը-
ւեցէ՛ք,- ըսիր,- պարսկէզին ածունէրք* կ'արշարկէք**»:

- Խօսքս մտիկ ըրի՞ն:

- Այո՛. իրենց մեծատորը, անունը Նստող Յուլ էր, ձեռքով նը-
շան ըրաւ, եւ բոլորը մէկ ելան գացին:

Այդ գիշերն էր, որ քնանալէ առաջ տասը անգամ մեզ քովը
կանչեց: Առաջին անգամը՝ ծարաւ էր. յաջորդին՝ անօթի. եր-
րորդ անգամը՝ պէտքարան երթալ կ'ուզէր, չորրորդին՝ լուսինը
վար իջած՝ պատուհանէն իրեն կը նայէր, եւայլն: Երբ համ-
բերութիւնս հատնելու վրայ էր, յիշեցի հնդիկներու արշաւան-
քը*... Բովը նստայ, ձեռքը բռնեցի ու քնացուցի:

Արչագանգիէ՛ Կրկնել, նոյն բանը արտայայտել: - *Ածու* Ճաղկանցի կամ
բանջարանցի մաս: - *Արշարկէ՛* Տեղ-տեղ արել, խանգարել: - *Արշաւանք*
Յարձակում:

Առտուները ամիլուած պահուս՝ միշտ քովս կ'ըլլար: Կարծես իր մեծագոյն հաճոյքն էր ամիլուիլս դիտելը: Եւ ա՛լ օրինականացած* սովորութիւն էր, որ մօրուքս օճառելու վրձինս ի՛նքը լուար:

- Երբ ես մեծնամ, ամէ՛ն օր, եւ օրը հի՛նգ, վե՛ց, տա՛սը անգամ պիտի ամիլուիմ,- յայտարարեց անգամ մը լրջութեամբ:

Ծռեցայ վրան, գլուխը առի ափերուս մէջ, քննեցի վերի շրթունքը:

- Հիմակուհիմա դեռ բան չկայ: Բայց շուտով...

- Մէկ ամիսէ՞ն...

- Թերեւս:

- Մէկ տարիէ՞ն...

- Է՛, այո՛, մէկ տարիէն:

- Կաղանդ պապային գրեմ, որ երբ Ծնունդին գայ, ինծի ամիլուելու գործիք մը բերէ...

*

* *

Իրիկուն մը, տուն գալուս պէս՝ քովս վազեց եւ յայտնեց, թէ որոշած է տունը լքել*, փախչիլ հեռու տեղեր:

- Ինչո՞ւ, ի՞նչ պատահեցաւ:

- Մաման ա՛լ չի սիրեր զիս:

- Ինչէ՞ն գիտես...

- Ինչէ՞ն գիտեմ... միշտ կը ծեծէ զիս:

- Դուն ալ միշտ չարութիւն կ'ընես, իրեն նեղութիւն կու տաս: Ի՞նչ քրիք նորէն. կեցած տեղը մաման քեզ չի ծեծեր...

- Մրջիւններուն տալու համար շաքար առի:

- Որքա՞ն:

- Տոպրակ մը...

Օրինականացած. Օրէնքի վերածուած: - Լքել. Զգել-երթալ:

- Լման տոպրա՞կ մը...

«Այո»ի ձեռով՝ գլուխը վերեն վար շարժեց:

- Չե՞ս կարծեր, որ լման տոպրակ մը շաքարը քիչ մը շատ է մանր մրջյուններու համար... Գիտե՞ս՝ քանի՞ քիլօ շաքար կայ տոպրակին մէջ. հինգ քիլօ...

Տղաս լուռ էր:

- Բայց եթէ անդառնալի* է տունը ձգելու որոշումդ՝ գնա՛: Ե՞րբ մտադրած ես* ճամբայ ելլել:

- Եթէ անձրեւ չգայ՝ վաղը առտու:

- Լա՛ւ, մամային ըսեմ՝ ճամբու կերակուր թող պատրաստէ:

Գլուխը կախեց ու հաւանութեան* նշան տալու ձեռով՝ նորէն վերեն վար շարժեց:

- Եկո՛ւր, ներս երթալէ առաջ միասին որոշենք, թէ ճամբորդութեանդ համար ի՛նչ բաներու պէտք ունիս,- ըսի, ու սկսայ՝ մատներս ավիս մէջ մէկիկ-մէկիկ ծալլելով՝ համրել:

- Երեք հատ սանտուիչ. ինքզինքդ գէշ շուներէն պաշտպանելու համար՝ գաւազան մը. ճամբաները ցոյց տուող քարտէս մըն ալ կարելու է, բայց քանի կարդալ չես գիտեր՝ այդ մէկը գանց կ'ընենք*: Յետոյ՝ պէտք ունիս դրամի. որքա՞ն դրամ կը կարծես՝ կը բաւէ...

- Բսան սենքը շա՞տ է...

- Չէ՛, չեմ կարծեր թէ շատ է. ընդհակառակը՝ շա՛տ քիչ է. չէ՞ որ շատ հեռու տեղեր պիտի երթաս... պանդոկ պիտի պանկիս, մագերդ կտրել պիտի տաս, կօշիկդ երբ ծակի՝ կարկտել պիտի տաս. *ասնրուի* չներդ երբ հատնին՝ ուտելիք պիտի գնես. հագուստներդ հիննան՝ նոր հագուստ պիտի գնես. աղտոտիս՝ բաղնիք պիտի երթաս - թէւ այս վերջին ծախսը չըլլայ ալ՝ կ'ըլլայ...: Չէ՛, վստահ եմ՝ քսան սենքը քիչ է: Եթէ որոշած ես շատ հեռուները, մինչեւ դիմացի լերան ետեւ ու անոր ետեւ

Անդառնալի. Որ ետ-դարձ չունի, չի փոխուիր: - *Մտադրեւէ*. Միտքը դնել, ծրագրել: - *Հասանութիւն*. Համաձայնութիւն: - *Չանց ընէ*. Նկատի չունենալ, հաշուի չառնել:

գտնուող միւս լերան ալ ետելը երթալ՝ քեզի տասը տողար կու տամ. ի՞նչ կ'ըսես:

Չկրցաւ անմիջական պատասխան մը տալ. գլուխը կախեց ու մտածել սկսաւ:

Անելի* մէջ ինկած էր ու պատուաւոր էլք մը գտնելու համար՝ ժամանակի պէտք ունէր:

Թերեւս ինք երեւակայած էր, որ երբ տունը լքելու իր մտադրութիւնը յայտնէր՝ մենք պիտի թափէինք իր վրայ ու պաղատէինք*, որ ետ առնէ իր որոշումը, հրաժարի անկէ, մեզ չգրկէ իր թանկագին ներկայութենէն... Բայց իր հաշիւը սխալ էր դուրս եկած... այդ բոլոր բաներէն ոչ մէկը պատահած էր...:

Առտու կանուխ, խոհանոցի սեղանին վրայ ծրար մը փռեցինք, մէջը դրինք չորս խաշած հաւկիթ, խնձոր մը, ութ շերտ հաց, ափ մը պիստակ, ու ծրարեցինք:

Քոյրը, բոլոր այս լուրջ պատրաստութիւններէն ահաբեկ*, վազեց ննջասենեակ ու դուռը գոցեց, որ չտեսնէ եղբօրը երթալը: Անգուսպ կու լար: Հաւատացած էր, թէ իր աղբարիկը միս-մինակ ճամբու կը դնէինք՝ դէպի չարութեամբ, անորոշութեամբ, թշնամիներով, վտանգներով լի աշխարհը...

Կինս ալ, մանչուկին յուսահատ դէմքին նայելով, իր կարգին՝ չլալու գերագոյն* ճիգեր կ'ընէր:

Ես միայն մէկ բանով հետաքրքրուած էի. տեսնենք, կ'ըսէի միտքէս, մեր լակոտը այս անելէն ինչպէ՛ս դուրս պիտի գայ:

Երբ ծրարին չորս ծայրերը կապելէ ու գաւազանին ծայրը ամրացնելէ ետք՝ պատերազմի գացող զինուորի մը հրացանին պէս գաւազանը իր ուսին դրի, եւ երբ մնաք բարով ըսելու համար իր թաթիկը մօրը երկարեց, ինչպէ՛ս եղաւ՝ չեմ գիտեր,

Անկէ ելք չունեցող տեղ, ճամբայ: - Պաղատիչ. Խնդրե՛լ, աղաչե՛լ: - Միսքիկ-Շատ վախցած: - Գերագոյն. Շատ մեծ, ամենամեծ:

յանկարծ մայր ու որդի նետուեցան իրարու գիրկ ու սկսան համբուրուիլ, լալ, սիրոյ ու գորովանքի բառեր ըսել իրարու.

- Չա՛գս, ձա՛գս, ձա՛գս...

- Մամա՛ս...

Ննջասնեակին դուռը բացի ու կանչեցի աղջիկս դուրս:

- Եկո՛ւր, դո՛ւրս եկուր. փոթորիկը անցաւ. աղբարիկդ որոշեց չերթալ...

Նետուեցաւ գիրկս ու սկսաւ աղիողորմ* լալ:

- Մի՛ լար, ձա՛գս. մի՛ լար, աջո՛ւկս. մի՛ լար...

Աստուա՛ծ իմ. տղոս պզտիկ դաս մը սորվեցնելու համար ի՛նչ սուղ գին վճարեցինք...:

*

* *

Մեր բնակած տունին տէրը վարի յարկը կը բնակէր, մենք՝ վրան: Աղջկանս տարեկից բոռնուիի մը ունէր, Ժինէք անունով. սեւ, խոշոր աչքերով, կարմրաթուշ* սիրուն աղջիկ մըն էր, մերիններուն մշտական խաղընկերն ու մտերիմը: Օր մը, երբ քաղաք իջնելու համար մեր գաւակները մեծ մայրիկին ձգեցինք, խեղճ կինը իր թոռան եւ մերիններուն միացեալ չարաճճիութիւններէն այնքա՛ն կը նեղանայ, որ կը կանչէ փողոցէն անցնող հնավաճառ* մը, ու կ'ըսէ անոր՝ որ «*առնէ տանի այս երեք չարերը. բո՛ղ իրեն ըլլան, չրի՛...*»

Երեխաները կը սարսափին ու կը խոստանան բարի ըլլալ, մուկի պէս անձայն:

Երբ վերադարձանք, պառաւր խնդալով պատմեց ըրածը: Մենք ալ որոշեցինք այլեւս մեր պզտիկները իրեն չվստահիլ: Բայց ժամանակ անցաւ, եւ մոռնալով մեր որոշումը՝ օր մը երեխաները նորէն ձգեցինք իրեն:

Աղիողորմ Շատ մեծ յուզումով (լսց): - Թուշ. Այտ. դէմքին երկու կողմերը: - Հնավաճառ. Հին ապրանքներ գնող-ժախող մարդ:

Երբ տուն դարձանք, մեր ընտանեկան բժիշկին կառքը դրան առջև էր: Դող ելած՝ վազեցինք ներս:

- Ո՞վ է հիւանդը. ի՞նչ պատահեցաւ:

Հիւանդը մեծ մայրիկն էր:

Քովը գացինք: Անկողինին մէջ երկնցած, մեռելի պէս գունատ*, կը հեւար*:

- Տունէն դո՛ւրս ելէք. ալ ձեզ չե՛ն ուզեր,- պռռաց մեզ տեսնելով,- չե՛ն ուզեր, չե՛ն ուզեր, չե՛ն ուզեր. ձեր լակոտները առէ՛ք եւ տունէս գացէ՛ք...

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, մեծ մայրիկ:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ձեր լակոտներո՛ւն հարցուցէք:

Քաշեցի աղջիկս մէկ կողմ:

- Չազս, մեծ մայրիկը ինչո՞ւ նեղացած է, ի՞նչ եղաւ...

- Երբ դուք գացիք,- ըսաւ ան,- Ժինէքը, Հայկազը եւ ես կը խաղայինք: Մեծ մայրիկն ալ իր սենեակը անկողինին վրայ պառկեր ու ամէն անգամ մեզի «*Լռեցէ՛ք,- կ'ըսէր,- չայնէրնիդ կիրեցէք. նորէն ան գէշ մարդը կը կանչեմ*» կ'ըսէր: Վախցանք եւ ձայներնիս կտրեցինք: Ինքն ալ քնացաւ: Վերջը Հայկազը ըսաւ. «*Եկէ՛ք՝ «կոսք» (ուրուական) խաղանք*»: Մամային անկողինի սաւաններէն երեք հատ սաւան բերինք, առինք գլուխնուս, փաթթուեցանք, բացինք թւերնիս եւ...

- Եւ ի՞նչ...

- Եւ...

- Ըսէ՛, ձագս, չեմ բարկանար, մի՛ վախնար:

- Մեծ մայրիկին սենեակին դուռը կամաց մը բացինք եւ երեքս միասին «*Օօ՛օօօ*» ընելով ներս մտանք: Մեծ մայրիկը արթընցաւ, կարծեց որ իրաւ *կոսք*եր եկած են զինք տանելու, եւ քովի պատուհանէն ցատկեց դուրս...

Այն ատեն մեծ ճիգ ընելով՝ չխնդացի. բայց հիմա, երբ այս տողերը կը գրեմ, ա՛յ ինքզինքս զսպելու հարկադրանքին* տակ

Գունապ. Տժգոյն, գոյնը նետած: - Հեւալ. Արագ եւ դժուար շունչ առնել: - Հարկադրանք. Ստիպողութիւն:

չեմ. կուշտ ու մեծադմուկ կը խնդամ՝ երեսակայելով խոշոր, ծեր մուկի մը նմանող մեծ մայրիկը, որ լեղապատառ* պատուհանէն դուրս կը նետուի...

Անգամ մը, մեր դրան առջեւի աղիսւտ սանդղակներուն վրայ նստած, ընկերոջը տեղեկութիւններ կուտար «*իր ընկրանիքին մասին*»:

- Հայրս կամաց կը պոռայ, բայց ուժով կը զարնէ ոռիկիս. մայրս ուժով կը պոռայ, բայց կամաց կը զարնէ,- բացատրեց շատ լուրջ:

Իսկ ուրիշ անգամ մը, իր մտերիմ ընկերներէն մէկը եկած էր զինք դուրս հրաւիրելու: Երկինքը ամպոտ էր, ու վստահ էի, որ անձրեւը շուտով պիտի սկսէր:

- Հո՛ս կեցէք, նե՛րսը խաղցէք,- ըսի:

Դժգոհ մնացին, ու նստան՝ քիթերնին կախ*: Քիչ ետք, լսեցի, որ տղաս ընկերոջը կ'ըսէր.

- Sit down and look sad, they melt! («Նստէ՛ եւ տխուր երեւցիր. կը կակուղնա՛ն...»)

*

* *

Վերջապէս վեց տարեկան եղաւ. դպրոցին դռները բացուեցան իր առջեւ: Հագուեցուցինք, ոտքէն գլուխը նորեցինք, մաքրեցինք, ծունկերը եւ արմուկները շփեցինք ու տարինք դպրոց:

- Երբ չարութիւն ընէ, քովի՛ տղան ծեծէ,- խնդրեցի ուսուցչուհիէն կատակով:

Չորս-հինգ օր ետք՝ քոյրը քովս վազեց վրդոված*:

- Փափա՛, բան մը պիտի ըսեմ, բայց պիտի չբարկանաս, խոստացիր:

Լեղապատառ. Սարսափած, շատ վախցած: - *Քիթը կախ*. Անորամաղիր, տխուր: - *Վրդովիչ*. Իրար անցնիլ, մտահոգուիլ:

- Կը խոստանամ:
- Հայկազը պիտի չծեծես:
- Կը խոստանամ:

Արդէն կամաց պոռալու եւ ամուր զարնելու պատմութիւնը լսելէս ետք, որոշած էի ա՛լ ծանր ձեռք չբարձրացնել վրան*...

- Յիշէ՛ որ պիտի չբարկանաս...
- Այո՛, խօսքիս տէրն եմ, պիտի չբարկանամ:
- Փափա՛, Հայկազը դպրոց *թրքմայթ* (փայտորդ) պիտի տանի:
- Ինչո՞ւ, ուրկէ՞ գտաւ. մեր տունէ՞ն...,- պոռացի դող ելած, վախնալով որ փայտորդերը տարուան մը մէջ տունս կ'ուտեն կը հատցնեն:
- Չէ, փափա՛, քովի ազարակին փլած տունէն հաւաքեց:
- Է՛, ատոր մէջ ի՞նչ կայ... Պիտի տանի, որ դասի ատեն ընկերներուն ցուցնէ, չէ՞...
- Փափա՛, - ըսաւ սրտնեղ*:
- Հապա ի՞նչ...
- Պիտի տանի, ազատ ձգէ, որ դպրոցը ուտեն-փլցնեն...

Առաւօտները մինչեւ զինք արթնցնելը՝ հոգինիս կ'ելլէ: Շունը կը հաջէ, քոյրը վերմակը կը քաշէ, մայրը կը պոռայ, ես՝ վերմակը կը նետեմ վրայէն: Երբ ոտքի հանենք, մայրը հագուստները կը հագցնէ, քոյրը՝ կօշիկները. ես մազը կը սանտրեմ, եւ երբեմն ալ հաւկիթի շերտ մը կը կոխեմ բերանը, կամ կաթի բաժակը կը բռնեմ շրթունքներուն դէմ, որ խմէ: Հազիւ հազ կը հասցնենք զինք՝ մեր դրան առջեւ սպասող դպրոցական պրսփին:

Տարեգլխուն*, հաշիւ ըրինք, որ դպրոցը ձգած է երկու բուրդ, ինը քաշկինակ, երեք գլխարկ, կորսնցուցած է 412 մատիտ,

Ծանր չեռք բարչրացնել. Ուժով ծեծել: - Մրդնեղ. Նեղուած, ջղայնացած: - Տարեգլուխ. Տարուան վերջը, Կաղանդի մօտ:

16 տետրակ, պատռած կամ մաշեցուցած է ու՞ր դասագիրք: Տուն բերած է երեք պաղառութիւն, մէկ ջրծաղիկ*, մէկ կրիայ, երկու գորտ եւ երկու կատուի ձագ:

Արձակուրդին, սկսաւ ասոր-անոր մանր ծառայութիւններ ընելով՝ դրամ շահիլ: Իսկ ձմրան սկիզբը, երբ առաջին ձիւնը եկաւ, թի մը առաւ, ու ընկերներով, գործակցաբար, դռներու առջեւի ձիւնը մաքրելով դրամ շահելու համար՝ նետուեցաւ դուրս:

- Տղա՛ս, մերինե՛ն սկսէ,- ըսի՝ իր պատրաստակամութիւնը* տեսնելով:

- Որչա՞փ կուտաս:

- Որչափ կուտա՞մ... բայց չէ՞ որ հոս կ'ապրիս:

- Առանց ձիւնը մաքրելո՞ւ ալ կ'ապրիմ:

- Եթէ այդպէս է, ի՞նչ կրնամ ընել. խղճիդ* կը ձգեմ:

Երկու ժամ ետք, զուարթօրէն աղմկելով ներս ինկաւ:

Աչքերը կը շողային* եւ մինչեւ ականջները կարծրած էր, անօրեցած: Գաթա, հաց, պանիր ու հաց կերաւ, եւ երկու բաժակ կաթ խմեց. փակագիծի մէջ՝ ժամանակ գտաւ ըսելու, որ մեր դրան առջեւի ձիւնն ալ՝ ժամանակ գտած եւ մաքրած էր:

- Որքա՞ն է պարտքս, տղա՛ս,- հարցուցի:

- Խղճիդ կը ձգեմ. դուն քու պզտիկ մանչդ խաբելու չե՛ս...

*

* *

Գարնան առաւօտ մը՝ եկաւ գտաւ զիս:

- Փափա, *պէյսպոլի* խումբ մը կազմեցի. ես խմբապետն եմ: Հանրային պարտեզ պիտի երթանք՝ քովի փողոցի տողոց հետ մրցելու. ճաշի եւ պաղպաղակի դրամ կուտա՞ս:

Տոի, ուրախացաւ: Շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մնաս բարով ըսաւ:

Ջրծաղիկ. Փոխանցիկ թերեւ հիւանդութիւն մը: - *Պապրասպակամութիւն*. Գործելու տրամադրութիւն, փափաք: - *Խիղճ*. Մարդու արդարութեան զգացումը, ներքին ձայնը: - *Շողալ*. Փայլիլ:

- Օրդ հաճելի անցնի, տղաս,- մաղթեցի ետևէն մտովի:

Մէկուկէս ժամ ետք, ընկերներէն մէկը, հեծանիւով, արիւնքրտինք մտած, եկաւ լուր տալու, որ Հայկազին ոտքը կոտրեցաւ:

Աշխարհը կարծես գլխուս փլաւ:

- Ուրկէ՞... ինչպէ՞ս պատահեցաւ... շատ զէ՞շ է, կու լա՞յ...,- հարցուցի:

Կառք նետուելով ու երթեւեկի բոլոր օրէնքները անտեսելով՝ հասայ քովը:

Ընկերներէն մէկուն ծունկը բարձր բրած, պառկեր էր հողին վրայ: Գունատ էր, մտահոգ:

Հազիւ յուզումս զսպած՝ վրան հակեցայ*, դէմքը ավերուս մէջ առի ու համբուրեցի քրտնած ճակատը:

- Հոգ մի՛ ըներ, տղաս. հիւանդատար* կանչած եմ. հիմա ո՛ր որ է՝ կը հասնի: Բեզ կը տանինք հիւանդանոց ու կարկտել կուտանք...

- Ծախսի դուր բացի գլխուդ:

- Խենք բաներ կ'ըսես. ունեցածս որո՞ւն համար է. որո՞ւն համար կ'աշխատիմ:

- Ինձի համար...

Միայն երկու օր մնաց հիւանդանոց: Ծունկէն վար՝ սրունքը գաճէ* պատեանի* մը մէջ բանտած՝ դրկեցին զինք տուն:

Դողացինք վրան:

- Եթէ գիտնայի, որ այսքան պիտի շփացնէք զիս, ոտքս շատո՞նց կոտրած կ'ըլլայի,- կատակեց օր մը:

Խաղի ու բաղի իր ընկերները խուճբով այցելութեան եկան: Հաւաքական մասնակցութեամբ՝ ձկնորսական կազմած* մը նուէր բերած էին իրեն:

Երբևեկ Շրջագայութիւն, փողոցներու «շարժում»: - Հակիչ Ծոխի: - Հիւանդատար. Հիւանդները շտապ փոխադրող ինքնաշարժ: - Գաճ. Կիրի նմանող նիւր: - Պայտեան. Կարծր կեղեւ: - Կազմած. Գործիք:

Տունը լեցունեցաւ իրենց զուարթ շատախօսութեան աղմուկով: Կարկանդակ, փախլաւա, պաղպաղակ, կաթ եւ «քոք» հրամցուցինք:

Հիւրերը տղոս ոտքի գաճին վրայ ստորագրութիւններ դրին: Իրենց հետ բերած շուներուն ալ թաթերը մելանի մէջ թաթխելով՝ անոնց ալ «ստորագրել» տուին: Խոստացան նորէն գալ, ու մեկնեցան՝ իրենց աղմուկը հետերնին առած:

Ամսագլխուն՝ այնքան շատ այցելու ունեցած էինք եւ այնքան շատ ստորագրութիւն հաւաքած գաճին վրայ՝ որ հոն ալ տեղ չկար ստորակէտ մը իսկ դնելու:

- Երբ ոտքէդ հանես՝ այդ գաճը քանգարան կը դրկենք,- ըսաւ տղայ մը:

- Եթէ երկու ոտքդ ալ կոտրէիր, բոլորիս ալ ստորագրութեան համար տեղ կ'ըլլար,- արեւցոյց երկրորդ մը:

Երբ անթացուպերով* կը քալէր դեռ, եւ քոյրը անխմանալի* գորգորանքով* մը կը հսկէր վրան, օր մը գիտ մը ըրաւ:

- Հայկազին պէխերը կը բուսնին. երբ ոտքի ելլէ՝ պէտք է անձիւտի,- ըսաւ:

Վազեցինք քննելու:

- Քա՛, իրա՛ւ, պէխերը սեւցեր են,- ըսաւ մայրը:

- Գնա՛, սա անձեռոցին ծայրը թրջէ եւ հո՛ս բեր,- ըսի՝ աղջիկս խոհանոց դրկելով: Երբ ետ եկաւ, առի անձեռոցը, ու անով լաւ մը սրբեցի տղոս վերնաշրթունքը սեւցնող մելանը:

- Ո՞վ կը խաբես, լակո՛տ:

*

* *

Ոտքի ելլելէն անմիջապէս ետք, փոխ դրամ ուզեց ինձմէ:

Գումարը մեծ չէր, տուի, բայց չըսաւ, թէ ի՛նչ բանի համար

Անթացուպ. Քալելու գաւազան, որ կը կոթնցնեն քեփն տակ: - *Անխմանալի.* Անհասկնալի, խորունկ: - *Գորգորանք.* Մեծ սէր:

պիտի գործածէր: Յետոյ իմացայ, թէ ընկերուիի մը շարժանկարի տարած էր եւ հոն ուտելու՝ ծրար մը պիստակ գնած:

Այն ատեն համոզուեցայ, թէ տղաս կը մեծնար:

Առաջ՝ չէր ախորժեր* պզտիկ աղջիկներէն - քոյրը բացառելով*:

Հիմա՝ զանոնք շարժանկարի կը տանէր, ու պիստակ կը գրնէր՝ անոնց կերցնելու համար: Ու թերեւս ալ, մութին մէջ, կը համբուրէր անոնցմէ մէկուն կամ միւսին թուշը:

Այո՛, տղաս կը մեծնար:

Ուրախ էի:

*

* *

Ու հիմա, այդ տղան իրաւաբանի տիտղոսով* շրջանաւարտ կ'ըլլար: Դառեր կ'արտասանուէին, խրատներ կը տըրուէին: Հեռուէն եկող բզզիւնի մը պէս՝ թմրութեանս ու կիսաքունիս մէջէն կը լսէի այդ բոլորը, այդ յաւիտենական* խրատները...

.....
.....

- Հէ՛յ, փա՛, ամէն բան վերջացաւ. արքնցի՛ր: Կերթանք կոր...:

Ախորժիչ. Սիրել, հաւնիլ: - Բացառել. Մէկոյի դնել, չհաշուել: - Տիպոյոս. Աստիճան կամ վկայական: